
AMFIBIEËNMONITORING IN HET HAAKSBERGERVEEN: EEN NIEUWE ERVARING

Het telgebied van Jan-Luc van Eijck

Na het monitoren van libellen in het Haaksbergerveen voor de Vlinderstichting, was de stap niet zo groot om een combinatie met de amfibieën- en inmiddels ook de reptielenmonitoring aan te gaan. In de onderstaande tekst volgt het verhaal van mijn vierjarige ervaring als medewerker amfibieënmonitoring in een uniek Twents hoogveengebied.

Onderzoeksgebied

Het Haaksbergerveen, gelegen ten zuidoosten van Haaksbergen tegen de Duitse grens, is in beheer bij Staatsbosbeheer en meet zo'n 500 hectare. Het gebied is zeer afwisselend en bestaat vooral uit afgegraven hoogveen wat zich kenmerkt in veenplassen en kleinere veenputjes, dop- en struikheidevegetaties, loof- en gemengd bos en extensief beheerde weilanden en akkers. In het gebied komen momenteel vijf soorten amfibieën voor: middelste en kleine groene kikker, heikikker, bruine kikker, kleine watersalamander en kamsalamander. De boomkikker was een aantal jaren geleden nog op warme zomeravonden te horen, maar dit geluid is helaas verstomd.

Rondje Monitoring Haaksbergerveen

In het vroege voorjaar zijn de hei- en bruine kikkers altijd als eerste te horen. Het vormen van de eerste koren alsmede eiafzet hangt bijna helemaal af van de nacht- maar vooral van de dagtemperatuur. Wanneer er een reeks van 4 a 5 mooie dagen elkaar opvolgen, met een dagtemperatuur 12-13°C, beginnen de hei- en bruine kikkers respectievelijk te "blubben en te knorren". Het kan zijn dat het maar één of twee dagen rond de 10-12 °C is met opeens een flinke uitschieter naar de 16-18 °C of meer, ook dan begint dit amfibieënconcert. De voortplantingsroep van deze twee soorten wordt nagenoeg

helemaal onderbroken wanneer het licht gaat vriezen of in een periode van zeer slecht weer. Zo heb ik in het voorjaar van 1999, door perioden van slecht weer, een lange tijd van vier tot vijf weken gehad waarin de heikikkers riepen. Mijn eerste bezoeken worden daarom zorgvuldig gepland afhankelijk van het temperatuursverloop in het voorjaar.

Tijdens warme voorjaarsdagen zijn de eerste groene kikkers ook al waar te nemen, deze zitten dan op een beschut plekje te zonnen. Bovendien komt de "salamandertrek" naar de voortplantings-wateren goed op gang. De paringsdrift van de gewone pad vindt zijn piek in het Haaksbergerveen meestal rond de derde week van maart. Tijdens de eerste mooie dagen in mei met temperaturen van 20°C vormen zich koren van de groene kikkers, kort hierna vindt ook de eiafzet plaats. De eerste juvenielen van de hei- en bruine kikker en de gewone pad zijn regelmatig al in juni aan te treffen, de juveniele groene kikkers verschijnen enkele weken later.

Salamanders en larven

Een probleem bij het waarnemen van watersalamanders en de larven van amfibieën in het hoogveengebied, is de kleur van het water. Het door humuszuren bruin gekleurde water beperkt het doorzicht enorm. Hierdoor zijn de kleine water- en kamsalamander en alle larven tijdens nachtelijke bezoeken met een "mag-lite" bijna niet waar te nemen en ze zijn dus ook niet goed te tellen.

Ook het scheppen met een schepnet levert in het hoogveengebied weinig op. Negen van de tien keer schep je een enorme hoeveelheid bodemslib met wat waterkevers en libellenlarven. Het scheppen is eveneens niet aan te raden, door de zeldzame en kwetsbare vegetatie langs randen van veenputten. Het beste kun je de salamanders tijdens vochtige, niet al te koude, nachten in het vroege voorjaar waarnemen op het land. Dan trekken ze van de winterverblijfplaatsen naar de voortplantings-wateren.

Eiklommen

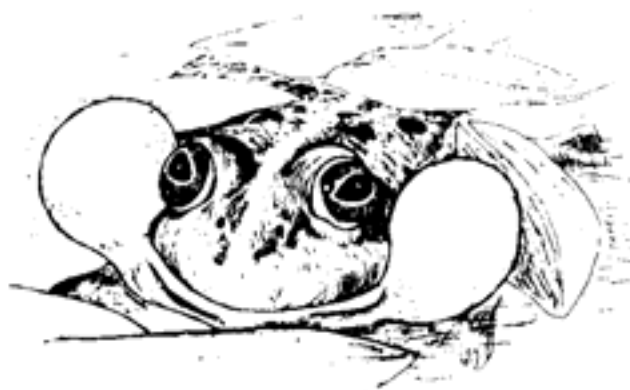
Wat nogal eens problemen geeft, is dat je eiklommen vindt maar niet zeker weet of het van de bruine kikker is of van de heikikker. Mijn ervaring is dat de eiklommen van de bruine kikker vaak veel groter en minder compact zijn dan van de heikikker. Eiklommen die al meer dan een week in het water liggen, zijn moeilijk te onderscheiden. Het komt namelijk veelvuldig voor dat eiklommen van beide

soorten vlak bij elkaar worden afgezet. Ze zoeken beide immers de meest geschikte locaties op. Wanneer eiafzet op dezelfde locatie plaatsvindt kan de bruine kikker dicht worden benaderd terwijl de heikikker veel schuwer is en sneller onderduikt.

Groene kikkers

Het tellen van de verschillende soorten groene kikkers (middelste en kleine) is in het Haaksbergerveen bijna niet te doen. Vooral in de veenputten waarlangs wilgen, elzen en riet in de paartijd hoog zijn opgeschoten is er geen doorkomen aan. Ook aan de hand van de zichtwaarnemingen durf ik geen 100% garantie te geven dat ik het bij het goede eind heb en daarom tel ik dus alleen het groene kikkercomplex.

Tekening: L. Holthaus

Trends

Het volgen van de populaties amfibieën in het Haaksbergerveen heeft voor mij al één duidelijke trend opgeleverd. Er lijkt een lichte verschuiving op te treden in het aantal roepende mannetjes van de heikikker. Ze schijnen geleidelijk weg te trekken van de dichtgroeïende veenplassen naar de meer open veenplassen in het natuurgebied. Opmerkelijk is dat de eerste roepende mannetjes van de heikikker ook bijna altijd in hetzelfde voortplantingswater beginnen. Ook lijkt de gewone pad vaker veenplasjes te gebruiken voor de voortplanting dan een aantal jaren geleden.

Bijzonderheden

Het monitoren van amfibieën biedt uitstekende mogelijkheden voor andere leuke waarnemingen of ervaringen op te doen in je onderzoeksgebied. Door het gericht kijken naar amfibieën in het gebied creëer je toch een soort zesde zintuig waardoor je ineens veel meer ziet dan wanneer je "normaal" aan het wandelen bent. Zo zag ik op een gegeven moment zoveel adders en levendbarende hagedissen dat ik er ook toe over ben gegaan om een route te gaan lopen voor het Meetnet Reptielen. Daarnaast kun je stuiten op zeldzame libellen, vlinders, zoogdieren, vogels en planten waarvan het voorkomen nog niet eerder bevestigd was, waardoor je weer in contact kan komen met nieuwe mensen en instanties. Kortom redenen genoeg om door te gaan met de amfibieënmonitoring.

RAVON-DAG IN NIJMEGEN

Op zaterdag 18 november wordt de jaarlijkse RAVON-dag gehouden. De locatie is traditiegetrouw het universiteitsgebouw op het Toernooiveld in Nijmegen. De dag is toegankelijk voor iedere geïnteresseerde. Het thema gaat dit jaar over inventariseren: hoe, wat en waarom?

RAVON werkt momenteel hard aan een nieuwe Atlas voor amfibieën en reptielen, daarnaast is er een vissenatlas voor Limburg in de maak. Op de RAVON-dag wordt een tip van de sluier opgelicht van de herkomst en betekenis van al de inventarisatiegegevens, die voor het overgrote deel door vrijwilligers worden verzameld. Welke methoden worden gebruikt en wat mag je ervan verwachten? Zijn er inventieve middelen voor moeilijke soorten? Is inventarisatie van reptielen, vissen en amfibieën wel te combineren? Het zijn maar enkele voorbeelden van de vele

vragen van waarnemers waarop deze dag een antwoord kan geven.

Onder leiding van Bart Siebelink zullen Ton Lenders, Ben Crombaghs, Annemarie van Diepenbeek, Raymond Creemers & Jeroen van Delft en Gerard Smit (Werkgroep Monitoring) een verhaal presenteren. De dag wordt afgesloten met een discussie.

